١٣٢٥ سنه ٢٣ ذوالحجه دوشنبه ١٩٠٨ سنه ١٤ غنوار №15

الاصلاح

اخطار:
یبار لگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه اختیار لیدر. باصلمغان مقاله‌لر کیرو یبارلماس. امضاسز مکتوبلر باصلماس.

غزیته‌نڭ بهاسی
سنه‌لك ٣ سوم آلتی آیلق ١ صوم ٥٠ تین ٣ آیلق ١ صوم شاکردلر ایچون ٣ آیغه ٧٥ تین قزان شاکردلرینه آیلاب ٢٥ تین.

آدرس:
Казань, Номера „БОЛГАРЪ“
əРдакція газ. „ЭЛЬИСЛАХЪ“
Телефонъ № 748;

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ“

قزانده نسخه‌سی ٧ تین — علمی ادبی هفته‌لك غزیته — چیت شهرلرده ٩ تین

اوتکان. اوفا زیمستواسی و ترقی. تل مسئله‌سی. خاتون قز عالمی. حارث افندیگه. کچکنه فیلیه‌تون. زکی شاکردنڭ مدرسه‌دن قوولووی.

قزان ١٤ غنوار

کوبدن توگل چن روسلرنڭ تله‌وی بوینچه معارف ناظری فون کاوفمان اورنندن توشرلب، آنڭ اورنینه عکس الحرکة طرفداری شۋارتسی نڭ معارف ناظرلگینه تعیین ایتلوینه روس مطبوعاتی تورلیچه معنی بیرب، مترقی غزیته‌لر بو آلماشنوده بیورو قراتیه‌نڭ موندن صوڭ طاغیدن چنلابراق دار الفنونلرده حریت روحی بله‌ن صوغشاچق ایکاننی کوردیلر. بیورو قراتیه‌نڭ بوسیاستی، بر حاضرگنه باشلانغان سیاست بولمیچه، بیك کوبدن بیرلی دوام ایتوب، روس ملتی ترقینڭ یولینه بیك زحمتلی مانعلر صالغان سیاستدر. روسیه مملکتینڭ اوّلگی اونیۋەرسیته‌ت آچلغانینه (موسکۋاده) ١٥٠ یلدن آرتدی، لکن یاپونیه کبی ترقی یولینه بیك کوبدن توگل گنه کرگان، مملکتلگی یاڭاغنه آچلغان اونیوه‌رسیته‌تلرگه قاراغانده‌ده روسیه‌نکیلرنڭ بعض جهتلردن آرتده بولوینڭ سببی فقط سیاستدن ازله‌نرگه تیوشدر. بیورو قراتیه‌نڭ بو تعقیب ایتکان سیاستی نتیجه‌سی بولبده، تاتار مدرسه‌لری ٤٠ یلغه یقین معارف نظارتی قول آستنده حساب ایتلبده، پراغراماللری و حتی حفظ صحتکه صریح مخالف ترتیبلریده غول کوبی بوکونگه قدر دوام ایتدیلر.

یعنی بوسیاستنڭ بیرگان نتیجه‌لری فن محبلرین، ترقی طرفدارلرین اقناع ایته‌رلك بولمادی!

حاضر، مشروطیة قانونینڭ موجبی، دار الفنون ترتیبلرینده خلق وکیللرینڭده بر آز تأثیری

بولاچقدر. شوڭار كوره‌ده دومانڭ اوڭ وصول بولوی روسیه‌ده معارف اشی ایچون، البته تأثیرسز قالا آلمیدر.

صوللردن تشكیل ایتلگان پارلامینتدن، حریت روحی بله‌ن آتقی طورغان، فن هربر توّلی‌دن آزاد حالده تدریس ایتله طورغان، وهر بر تله‌وچیلرگه (بایلرغه‌غنه توگل) ایشگی آچق بولرلق مكتبلر كوته‌رگه‌تیوش بولغان شكللی، اوڭ دومادن (بیوروقراتیه سیاستین تحسین ایته طورغان بولغانغه) مكاتبنی كیره‌گنچه آلماشدرر دیب كوتوده مشكل بولادر.

یعنی حاضرگی صایلاو ترتیبی دوام ایتكان مدتده روسیه‌ده شولقدر ضعیف قویلغان معارف اشی اساسلی اصلاح ایتلر دیب كوتو، استقبالگه آرتق صبیلرچه ویاقتی قاراو بولادر.

اوچنچی دوما اعضاسندن ینكییف قزان غزیته‌لریندن برسینه یازب، تاتار مكاتبی حقنك مفصل معلومات طلب ایته‌در. واقعا، ملت بوحقده اوز فكرین وتله‌كلرین، برنرسه بله‌نك تحدید ایتمیچه‌ن، بیان ایته‌رگه هم وكیللرگه بلگرترگه تیوشدر.

بزده اوز طرفمزدن، گرچه دورتدن اوچ ئولوشی اوكللردن عبارت بولغان دومانڭ برزنڭ طلبلرمزگه موافق صورتده مسئله‌نی حل ایتووینه اشانماسقده، یاتب قالغانچه آطب قال مقاله‌سی موجبنچه قصقه‌غنه جمله‌لرده اوز فكرمزنی أیته‌كچی بولامز: «اتفاق المسلمین» پارتیه‌سینڭ نیژنیدگی آخرغی اسیزدنك اشله‌نگان برمسئله، صوللرنكڭ قاتوشی بله‌ن اشله‌نب، بر درجه دیموقراتیچسكی (عوامی) ترتیب ایتلگان، وخلق احتیاجینه جواب بیررلكدر.

شونلقدن وكیل افندیلر اول قرارلرنی نظر اعتبارلرینده توتارغه تیوشلردر. بو قرارلرنی قسقاچه‌غنه أیتكانك كیله‌چكدگی نرسه‌لردن عبارتدر.

١) مدرسهٔ روحانیه‌لرمز، اعضالری صایلانب ویلغان، ادارهٔ روحانیه نظارتینه طابشرلمالی.

٢) تعلیم ابتدائی هركم‌گه‌اوزینڭ ملی‌تلینك مجبوری بولب، راسخودلری حكومتدن بولمالی.

٣) تاتارلرغنه طورا طورغان شهرلرده مكاتب حیاتیه وصناعیه‌لرده تدریس تاتار تلنده بولمالی،

٤) هر ییرده، تاتار تلینده حیاتی مكتبلر آچارغه رخصت بولوب، باشقه مكتبلر فائده‌لنگان حقوقلر بله‌ن آلارده فائده‌له‌نمه‌لی.

٥) عموماده مكاتب اشلری، خارجدن هیچ بر تورلی تأثیردن باشقه هیئة تعلیمیه طرفیندن كمال حریت بله‌ن باشقارلمالی.

مونه بوقصقه‌غنه جمله‌لر ایچینه تورولگان بش ماده‌لی طلب، وجودكه چغری تقدیرینده تاتار معیشتی ایچون بیك زورخدمت ایته‌چگی شبهه‌سزدر.

اوتكان.

بویلغی اوقو یلینڭ اوّلگی یاریمی اوتب ٧ نچی غنواردن آخرغی یاریمی باشلاندی. اوّلگی یاریمینده بولغان اشلردن اهمیتلیلرینڭ بعضیلری شولردر: بیك كوب شهرلرده، خصوصی كشیلر طرفیندن، یاڭا اورطا مكتبلر آچلدیلر. بیك كوب شهرلرده نارودنی اونیوه‌رسیته‌تلر قوّتله‌ندیلر. پیتربورغده بتون عالی مكتبلرنڭ ره‌كترلری اسیبزدی بولدی. تورلی ییرلرده‌گی عالی مكتبلردن معلوم مقداردن (٣٪) آرتق یهودیلرنی قودیلر. پیتربورغ موسكڤا، یوریف، ریغا، كییف اونیڤه‌رسیته‌تلرینك ترتیبسزلكلر بولدی. اونیڤه‌رسیته‌تلرده دیسسیپلینارنی صودلر یاصاب، حكومتنڭ اشاره‌سی بله‌ن بر نیقدر استوده‌نتلرنی قوولدی. دوماغه عمومی تعلیم ابتدائی ایچون آلتی میلیون صوم

تعیین اینلولائحه‌سی کرتلدی. برنیچه‌در پرافیسور-
لرنی سیاسی مسلکلـری ایچون اورنلرینـدن تو-
شرلدی. معارف ناظری فون کاوفمان صوللغی ایچون
اورنیندن توشرلدی؛ آنـڭ معاوینی گیراسیمـف
پراشینیه بله‌ن اورنیندن چقدی. فون کاوفمان اور-
نینه اوگلردن‌شۋارتس‌دیگان کشی تعیین ایتلدی...

بزنڭ عالمده: بو یل شاگردلر باشقه یللرغـه
قاراغانده هرمدرسه‌ده کیم بولدیلر. اوفاده بیـك
اولوغ شهرت، طاوش واعلانلرصوڭینده مدرسهٔ عا-
لیه آچلدی. بعض مدرسه‌لرده، باشقه یللرعادتنچه،
قش اورتاسی ینکاچ، اصلاح لائحه‌لـری توزوله
باشلادی. داملا عالمجان البارودی یکرمی بیش یللق
تجربه ومشقتی صوڭینده «الدیـن والادب» مجموعه-
سینده، الاصلاحده یازلا طورغان مقاله‌لرگه قاراغانده-
ده آچیراق تل بله‌ن، اصلاح مدارس لزومی طو-
غریسینده اوزون واساسلی یازلغان بر مقاله‌سین
نشرایتدی. ١٥ ماده‌لی پراۋیلالر مینیسترلر کابینیتی
طرفیندن قبول ایتلدی. مدرسه تمام ایتکان کشی-
لردن روس مکتبلرینـه کررگه حاضرله‌نوچیلرنـڭ
عددی دخی آرتدی.

اوفا زیمستواسی وترقی.

بوندن بر نیچه یللر اوّل روسیه‌ده‌گی زیه‌مستوالرنڭ
کوبره‌گی ترقیپرورلر قولنده بولوب معارف ایچون
کوب یاردم ایته، یـوزلرچه مکتب وکتبخانه‌لر،
صناعتخانه‌لر صالا وبونڭ اوستینه ده استعـدادلی
بگتلرنی دارالفنونلرگه قدر یبـاروب تربیه قیلا
ایتدیلر. لکن بو چاقلر ایسکی فکرلی شخصی
فائده‌سنغنه کوزه‌ته تورغان کشیـــلر
نڭ اوزاوزلرینی چیناونیقلر قانانی آستنده طنچ
وامین کوروب زیه‌ستوا وامثالی اشلرگه قاتناشوب
وقت اره‌م ایتارگه لزوم طابماغان چاقلرده‌ایدی.

زیمستوالارغه دوه‌ران-آلپاوتلر، کریستیانلر
وسوداگرلر (یاخود پرامیشچاننیقلر) نڭ وکیللری
کره‌لر. کوبره‌گی دوه‌رانلر بولـوب کریستیانلر
ایله سوداگرلر فقط اعضالرنڭ اوچدن برسنگنـه
تشکیل قیلالرکه: اوزلری‌گنه، اوز سوزلرن اوتکاره
آلو قدرتندن محرومدرلر. خصوصا ایسکی زمانلرده
کریستیانلر بیك نادان وآڭسز بولوب زیه‌مستوا-
لرگه بیوروقراتیه طرفداری‌استارشینا یاکه آوالر-
ده‌غی «قولاق» لرنی صایلاغـان چاغنـده، عالی
مقصدلی، اوزینڭ شخصی فائده‌لرن بر یاقغه طاشلاب.
خلق فائده‌سینی برنچی صفغه قویغان بعض دوه-
ران وآلپاوتلرنـڭ زیه‌ستوالرگه کـروب خلقده
علم آرتدرو ایچون خدمتلری شایان تقدیـردر.
اول چاقلرده زیه‌ستوالـر، ایلڭ آڭلی، عـالی
مقصدلی حریتپرورلرنڭ جیولا طورغان مرکزی بو-
لوب، آنده مکتبلر کوبایتوب خلقده علم آرتدروغه،
خلقغـه اصـول زراعت وآول معیشتـی ایچون
کیره‌کلی باشقه نرسه‌لر اوگره‌تورگه خدمت ایتدیلر.
اوشبونڭ ایله برابر خلقده حریت‌فکری اویاندررغه
کوب طریشوب ایلڭ اوّل کوکره‌ك کیوروب آچق
طاوش ایله ادارهٔ مشروطه صوراغان کشیلـر ینه
شول زیمستوا اعضالری در. لکن اول چاقلر اوزدی.

اوتکان هم‌بویـل بولغـان زیمستـوا صایلاولرنده بوگا قدر خلق ایچون خدمت ایتـکان عالی مقصدلی قهرمانلرنی تیبوب توشروب، جیون شخصی فائده‌سن برنچی صفده طوتقان آدملرنی، زیه‌مکی ناچالنیکلرنی چن روس صابوزی طرفدارلرن طوتوردیلر. بو- نڭ نتیجه‌سی اولارق هر یل صایون خلق فائده‌سینه ملیونلر توکـکان، خلقنڭ بـارلی یوقلی حقوقینی صاقلاغان زیمستواماشیناسی تمام کیریگه آیلانه‌باشلا- دی: قرا‌ءتخانه‌لر یابلدی، مکتبلر اشدن چقدیلـر، ره‌تلیرك معلملرنی، دوقتور وباشقه خـدمتچیلرنی «اختلالچی» دیه قودیلر؛ بوگاقدر مکتب یولینه توگلـگان ملیونلر پالیتسه‌یسکی آرتدروغه، قاره گروه فزیته- لرگه یاردم‌بیروگه آغاباشلادی. بویاقتی زیمستوا دنیاسی قارالاندی، بولوت ایله قاپلانـدی. شول بولوت اچنـده آی کبی یاقتـروب بر زیمستوا طوره‌درکه: اول‌ده اوفا زیه‌ستواسیدر.

اوفاگوبیرناسنده - طبیعی اولارق - حریتپرور اولان‌مسلمان دوه‌رانلرینڭ کوبلـگی، روسلرنڭ‌ده مسلمانلر ایله دائما قاتناشوب دوست طرولری، سایه‌سنده‌بوزیمستواغه ینه‌حریتپرورلر صایلاندیلر؛ روس دوه‌رانلری آراسنده‌ده مسلمان دشمانلغی اویانمادی.

اوشبو کونلرده اوفا گوبیرنسکی زیمستواسینڭ ٤٣نچی اوچیریدنوی زاسیدانیه‌لـری بولدی. بو زاسیدانیه‌ده‌گی قرارلر اعتبارسز قالدرلق توگلدر.

مثلا پزنڭ بو اورنده سویلارگه تله‌دیکمز

قرارلرندن بعضیلری:

١) هر اویازده غارادسکوی اشقولا پروغرامنده واڭ صول اصول ایله اوقوتولا طورغان بره‌ر بگی مکتب صالورغه.

٢) ابتدائی اشقولالرده دورتنچی بولم (صنف) آچار ایچون ١٤٤٠ صوم بیررگه.

٣) حکومتکه مراجعت قیلوب ابتدائی اشقولالرنڭ پروغراملرن کیڭایتورگه رخصت صورارغه و پروغرام

یاصاب درس کتابلری بیلـگولاو اشنی مکتبنی آچوچی (تله‌سه خصوص آدم، تله‌سه جمعیت، تله‌س زیمستوا کبی‌لر آچسون) ایله اوچیلشچنی صاوین قارامغینه طابشرونی طلب ایتارگه.

٤) مکتب واشقولالر آچـارغه یاؤچنی پارادل (یعنی رخصتسز فقط مأمورلرگه معلوم ایتوینسو دیه حکومتدن طلب ایتارگه.

٥) تکرار اولارق حکومتدن اوشبو نرسـه‌لرنی طلب ایتارگه: معلم و اوچیتللرنڭ وکـیللری اوچیلشچنی صاویتلرغه طاوش ایله کرسونلر وآنل اوزلرن حمایه ایتارگه، حتی اوچیلشچنی صاوین اوستندن شکایت‌ایتارگه حقلی بولسونلر، آنلرنڭ سیاسی اشانچسزلغن تیکشرو پالیتسیه‌ایله مأمورل اشی بولماسون بلـکه صرد اشی قارامغنده بولسون

٦) زیمستوا حضورنده‌گی مکتب کامیسیه‌سینـ اوچیتللرنی ده کیڭاشکه چاقرغانده معلملرگه راسخود ٧٠٠ صوم بیررگه.

٧) اوچیتللرنڭ ژالونیه‌سن آیغه ٤٠ صومغ قد کوتارونی طلب ایتارگه.

٨) زیمستوا کتبخانه‌لرن شه‌به‌ینورگه عـادت بیرلـگان صومادن طش ینه بر یولی ٩ مڭ ص بیررگه.

٩) ١٩٠٩نچی یلدن باشلاب زیمستوا طرفند پیداغوغیچسکی قورسلر (اصول تعلیم مکتبلر آچارغه و حاضردنوك شوگـا پروغـرام واسمیـ حاضرلی باشلارغه.

١٠) مکتبلرگه تورلی قالیکسیه‌لر آلورغه ٢٥ صوم تعیین قیلورغه.

١١) یکشنبه مکتبلری (زور کشیلرگه) آچـ ایچون ١٦٠٠ صوم بیـررگه واگر پاپرچـیتلست نارودنوی تریزؤستی (آییقلق جمعیتی) بنرل آنڭ بارچه ملکلرن آلوب فقط مکتب کرکلـر ایچونگنه طوتارغه.

۱۲) اوفا، بیرسکی، بلبەی، استرلی طامـاق، زلاتاوستدەغی اورطەمکتبلرگە (گیمنازیە، ریالنی وسیلسکی پروگیمنازیە کبیلرگە) ۲۵ەڭ صوم اعانە قیلورغە بیرسکی، منزلە شهرلرندە ریالنی مکتبلری آچارغە ویڭی اورطە مکتبلار آچار ایچون هریل اونار مڭ صوم آقچە جیبوب کیلورگە. بونلر، هر یلدە معارف ایچون توتیلب کلیکدە اولان یوزلرچە مڭ صوملردن طشدر.

مسلمانلرنڭ قاتناشی اولان بر زیمستـوانڭ بولوت اچندە بر آی کبی ترقی ومعارف ایچون خدمت ایتووینە شادلانماق ممکن دگلـدر. هـیچ بولماسە، بز مسلمانلرغەدە، اوگز موگزندەگی چبن کبی «بز سوردك!» دیە ماقتانورغە یول آچیقدر.

عبدالرحمن فخرالدینوف.

تل مسئلەسینە بر قاراش.

بو مسئلە هرمترقی ملتنڭ تاریخی صحیفەسندە زور اورون توتقان وبیك کوب ضیالی قوتلر آکار صرف ایتلب، ملتنڭ معیشتندە کزب مشقتلر طلب ایتکان مسئلەلردن برسی‌در.

تل مسئلەسی کوب زمانلردن بیرلی سیاستکەدە اشتراك ایتب کیلە وآفتق یللرغە قدر مستبد حکومتلرنڭ باشقە ملتلرگە قارشی طوتقان قورال‌لریندن برسی بواب کیلەدر.

آفتق ییللردە پالا کلرنڭ، شول قدر مشقت بلەن تکمیل ایتلگان وشول قدر ادبیاتکە مالك بولغان تللرینە قارشی هجوملر آفستریـا ومجارستان پارلامینتلرندەگی طایاقلر بلەن صوغشلر همەسی شول جملەدن‌در.

برملتنڭ تلینڭ جویالوی ادبیاتینڭ جویالوی دیمك اولب، ادبیاتینڭ جویالویدە روحینـڭ بتووی دیگان سوزدر.

تلنڭ اساسا جویالوی، هیچ بر وقتدە دیەرگە ممکن، چیتدن ایتلـگان هجوملردن گنە کیلمیچە، بلکە تلنڭ ادبیاتینڭ یوقلغی واشلەنمەگانلـگیندن کیلەدر.

ادبیاتی قوتلی تل، ئلاە نیندی قوتلی هجوملرغە قارشیدە بیرلمی ایکانلـگنی پالاك تلیندن وفنـی اصطلاحلرغە بای تللر ئلاە نیندی سیـاسی بختسزلکلرگەدە چدی ایکانینی، حاضرگە قدر فنی درسەلردە استعمال ایتلە طورغان، لاتین وگریك تللریندن کورب بلە آلامز.

اگر پالاك تلینە ایتلب کیلـگان هجوملرنڭ اوندن برقدرلیسی گنە، تاتارتلی شکلی، اشلەنمەگان، ادبیاتسز تلـگە ایتلـگان بولسە ایدی، حاضرگە قدر اول تلنی، سانسکریت تلی شکلی تاریخ صحیفەلریندن گنە بلرلر ایدی. بلـکەدە، بردە دنیادە وجودیندن اثر قالدرماغانغە کورە، تاریخدە ایسینە آلماغان بولور ایدی.

مونە تلنڭ شوشی اهمیتینە اعتبار بلەن‌دە، اسلام، بتون مسلمانلرنی بر تل آستینە جییارغە تلەگان، وقرآن شریفنڭ عرب تلیندە بولویدە موگار بیك کوب خدمت ایتکاندر.

موندن، طبیعی، عرب حکومتلری وقتی بلەن بیك کوب استفادە ایتکانلر. باشقە ملت کشی‌لریندن‌دە بیك کوبیسی عرب تلینڭ ترقیینە طرشب آنڭ ادبیاتینە کوب خدمت ایتکاندر. (مثال اولارق طوغریدن طوغری عرب تلینـە خدمت ایتکان عبدالقاهر، فیروزآبادی، زمخشری کبیلرنی ارەتدن صاناب کیتەرگە ممکندر.

مونە اسلامنڭ بوقصدینڭ نتیجەسی بولاراق، بتون مسلمان ملتلرینڭ تللرندە عرب سوزلری بیك کوب قاتشقان، خصوصا فنی سوزلر همەسی عربدن استعارە ایتلـگان وبیك کوب ملی عادتلر عرب عادت وکولتلری بلەن آلماشقاندر. (مثلا ستره، سلام...)

تلنڭ بو اهمیتین وفقط ادبیات ویخشی اشلەنگانلگی بلەن‌گنه صاقلانا ایکانین بلگان هر برملی آدمگه (مین اوزم ملیة نقطه‌سندن قارامیم) تل مسئله‌سی بیك اهمیتلی مسئله‌در. اوزلربن ملی دیب یوروچیلرمزنڭ تلمز مسئله‌سینه اهمیت بیرمیچه‌ن عرب صرف، نحو، معان، بیان وبدیعینه ئلله نیقدر یللر صرف ایتب، تاتار تلینڭ حتی صرف ونحوینه‌گنه اولسون، وقت صرف ایته‌رگه تله‌مه‌ولری بیك منطقسزلق وبزنڭ کوب اشلرمز شکلی، کولکی ویالغان ملیت‌در.

حاضرگه فلسفه صاتوجیتب طورور!

مونه مسئله نرسه‌ده: تل مسئله‌سی دیگاچده هر کم اوزینڭ بلگان برنیچه تاتار سوزی بلەن مطبوعات عالمینه چقدیلر. لکن واقعاده تل مسئله‌سی شولای آصات وتیزگنه حل ایتدرلك مسئله‌می؟ مونه شونی دقت بلەن قارارغه کیره‌ك. مطبوعاتمز عالمینه ئلله نیقدر صرف ترکی (بعضیلرچه صُرْف ترکی) تاتار نحوی، انشا کتابی دیگان نرسه‌لر چقدیلر. ترکیه‌ده برر یل طورب قایتقان کشیلرده، صابرانیه‌ده ترجمان بولب طورغان میرزالرده، ترکچه آڭلی باشلاغان شاگرد وملالرده همه‌سی بومسئله‌ده باش کوته‌رب باقدی. لکن بولرنڭ همه‌سندن نرسه چقدی؟

اسم ذات، صفت، فعل، ماضی، مضارع، ادات نفی، ضمه مقبوضه ثقیله طاغی ئلله نرسه‌لر دییلگان ٦-٧ یل عربچه بلەن اشتغال ایتکان کشیلرگه گنه آڭلانرلق ترکچه یازلغان صرفلر، سوزلرنی بیك یه‌مسز اویشدررغه اویره‌ته طورغان نحولر، آتاڭا: سبب وجودم، عزیز پدرم، قولگی اوپیورم. آناڭا: عفتلو عصمتلو مادر محترمه‌م، آیاقلرگه یقلیورم، اوغلیڭا: تجلی محبتم، ولد عزیزم، رشدی صنفندن تحسین‌گه مستحق اولدیغڭا جناب واجب الوجوده تشکرلردن عاجز اولدم، دیگان شکلی زاکاز خطلر یازارغه اویره‌ته طورغان، ترك تکلفاتندن اویشدرلغان «انشا» دیگان کتابلر دنیاغه چغب حتی کوبیسی صاتلیبده بتدی.

(«الاصلاح» اداره‌سینه مدرسهٔ حسینیه شاگردلریندن کیلگان مقاله وخطلرنی، اوقورغه بعض وقتده میڭا طوغری کیلگانلکدن اول انشا کتابلرندن نی قدر جفا چیککانمنی بر خدای اوزیگنه بله: باشینده‌غی زاکاز یازلغان ذات سعادتمآب حضرت عالیجناب، دیگان سوزلردن باشلاب، مدرسه‌یی براقدم، اوطه‌مه صوقلدقمده خواجـــــه افنـدیمی کوردم، یدگزی پوس ایدییورم دیب تمـام بولغانچی، مینم کوڭللرم بولغانب، تمام صارولرم قایناب بته‌در. شونلقدن معلم وکتابلرینه یغلاب، یغـلاب بد دعا ایتـەر درجه‌ده جفالانام.)

تل مسئله‌سی‌نڭ بو قدر صوڭ چغوی، بزنـڭ ایچون بلـکه بر فائده‌دن‌ده بوش بولماس: غربی یاوروپانڭ مشهور تللریندن فرانسوز وآنگلیز تللری اوزلرینڭ ایسکیدن اشلەنب کیلولری سببلی، حاضرگی رسم خطلری بلەن اشتغال ایتوچیلرگه ئلله نیقدر مشقتلر طودرادر (مثلا فرانسوزچه ۸ حرف بلان یازلا طورغان Beaucoup لفظی فقط باکو (Боку) دیب دورت حرفلی تلفظ ایتله‌در.

تلمزنڭ رسم خطنی آورایتو ویڭله‌یتو حاضر اوز قولمزده بولغانلقدن، صوڭغی وقتلرده وجوده کیلگان صنعی تل Esperanto شکلی بیـك یڭل رسم خطلی یاصارغه ممکندر. ظنمچه کیله‌چکده رسم خطمزغه خدمت ایته‌چك ذاتلر وجمعیتلرنڭ وظیفه‌سیده، شول یڭللك قاعده‌سین ایـڭ زور اساس ایتوب طوتودر.

تل مسئله‌سینده بزگه حل ایته‌رگه طوغری کیله طورغان مسئله‌لرنڭ بعضسی مرنه شولردر:

۱) ادبیات تلمز نیچك بولورغه کیرك؟ هر بر تاتار مشقتسز آڭلارلق، فقط تلمزده یتشمه‌گان سوزلرنی

باشقه تللردن آلب، تاتار قالبینه قویلغان بولورغه می؟ یا که عربچه، ترکچه، فارسیچه، بوزولغان فرانسوزچه‌لردن قوشب عثمانلی قالبینه قویب فقط ترك مكتب رشدیه‌سین بترگان کشیلرگنه آڭلارلق بولورغه کیره‌کمی؟

٢) اوّلگی شقنی اختیار ایتکانده، تلمزده یتشمه‌گان سوزلرنی قایسی تلدن استعاره ایته‌رگه کیره‌ك؟

٣) صرف ونحومز نیندی ترتیب بلان یازلورغه کیره‌ك: عرب ترتیبی بله‌نمی، ئله آخردن روسچه اوقوغانلرده فائده‌سین کورو قصدی بلان روس ترتیبی بله‌نمی؟

٤) املاده نیندی قاعده طوتارغه؟

٥) مکمل لغت کتابی وجودکه کیتررگه.

٦) جمله‌لرنی ترتیب، آلارده‌غی فصاحت وحسن‌لرنی ایسکی ادربیجان وتاتار تللرین تفتیش ایتب، بر قاعده آستینه آلورغه، وشعرلرگه وزنلر قویارغه (معان، بیان، بدیع، عروض) یاخود (تیوریه اسلاوٖیسنوستی).

٧) ایسکی ویاڭا ادبیاتمزنی تیکشرب، آلارنڭ تاریخلرین وجودکه کیتررگه ومسلکلرین تعیین ایته‌رگه (ایستوریه اسلاوٖیسنوستی).

بو مسئله‌لرنی تفصیل ایتکانده هربرسی اوستینده ئلله نیقدر قوّت صرف ایتلورگه وئلله نیچه یللر تفتیش وتحقیقغه محتاج بولاچقلردر. بو مسئله‌لرده اشله‌وچی کشیلر ایچون متوفی عبدالقیوم الناصری جنابلرینڭ وقتینده خلقمز طرفیندن تقدیر ایتله آلماغان خدمتلری، بیك قیمتلی ماتیریال بولاچقدر. (اول خدمتلری ایچون آثار بتون ادبیاتمز بورچلی ایکاننی تیز آڭلاساق کیره‌ك.) بو خدمتلر ایچون، طبیعی، قولمزده‌غی نرسه‌لرگنه بیك آز بولب، مستشرقلر اثرلریندن استفاده ایته‌رگه وئلله قایلردن ایسکی تاتار کتابلری قازیب چغارغه، آولرده ایسکیدن کیلگان خلق آراسنده سویله‌نه طورغان قصه (ئه‌کیه‌ت) وجرلانا طورغان جرلرنی جییارغه، بلکه‌ده بروقت ترك‌له‌شکان محررلرمز طرفیندن، شول قدر هجوم وتحقیرلر کورگان: «طاهر وزهره»، «بوز یکت» لرنی یاڭادن بررقات اوقوب چغارغه طوغری کیله‌چکدر. الحاصل بیك کوب، بیك کوب، برده‌ماقتاو ایشتمی طورغان خدمتلرنی کوته‌رگه، بیك کوب اجتهادلر صرف ایته‌رگه طوغری کیله‌چکدر. لکن نیشله‌مك کیره‌ك (وان لیس للانسان الاماسعی).

تلنی تورزاتو مسئله‌سی زاکاز قوشب اشله‌تله طورغان نرسه بولمیچان، (خیر، بزده باشقه‌لردن زاکاز آلب، ئلله نیندی ملی شعرلر یازوچیلر آخر وقتلرده کورنگه‌له‌دیلر) بلکه استعداد واقتدارلی شاعر ومحررلر اوزلرینه نیشله‌گانلرین بلمیچه خدمت ایتولریندن کیلگانلکین بیك یخشی بلسه‌مده، تل مسئله‌سینڭ بر قسمینڭ (املا، صرف، نحو، الخ) جمعیتلر وخصوصی آدملر طرفیندن خصوصی مقصدلر بله‌نده وجودکه کیلورگه ممکن ایکاننی بلب، بو مسئله‌ده آزمی کوبمی استعداد ومعلوماتلی کشیلرنڭ وظیفه‌سی، تلنڭ شوشی جهتیندن باشلاودر دیب اویلیم.

موندن قالغانیده شاعرلرمز ومحررلرمز (موندن غزیته‌یازوچیلری مستثنادر. چونکه آلارغه، آشغچ یازلاطورغان مقاله‌لرینده، تل جهتندن حسننی اعتبار ایتو ممکن توگلدر. بو، بر بزده‌گنه توگل، بلکه هر ملتده غزیته محررلری تل تورزاتو خدمتینی اوستلرینه آلا آلمیلر وکوب وقتده فصاحت قاعده‌لرینه عصیان ایته‌لر) وظیفه‌سی بولب، بوطوغریده آلار مسئوللردر. روس ادبیاتی بله‌ن بلش کشیلرگه معلوم: روس تلی حاضرگی حسنینی فقط پوشکین کبی بر نیچه محررلرینڭ اجتهادی صوڭنده‌غنه حائز بولا آلغاندر (حتی پوشکین وژوکوفسکیلر کوب محرراتلرینڭ آق سویه‌کلك کورسه‌تکانلکلریندن

کوب تصنیفلرینڭ مفهومسی بلەن روس خلقینه برده کیرەکلی بولماسالرده، تل جهتینه خدمتلری سایەسینده، حاضرگی شهرتلرینه نائل بولغانلردر.)

ظنمچه حاضر، تل خدمتینه اساس قویار ایچون، انتسابلی ذاتلر جییلو شرطی بلەن کیلڭ بر اسییزد اعلان ایتەرگه، واعلان ایتکانده حاضرلەنورلك کشیلر. حاضرلەنب ئولگرر درجەده آلدان اعلان ایتەرگه کیرەکدر. اسییزدگه حاضرلەنگان خدمتلر جمعیتنڭ قبول ایتوی بلەن، باصلب طاراتولاچق بولسه، بلکه دردلەنوچیلرده طابلور وشولای ایتب، تل خدمتینه بر اساس قویلغان بولور ایدی.

اسییزد فقط تل مسئلەسینەگنه مخصوص بولغاچ، بلکه بیروکراتیه حضرتینڭ ده کیفینه طوقنماس، وعمومی طنچلقنی بوزو تهمتی بلەن منع ایتلەمس، دیب اویلارغەده ممکندر. بو خدمتنی، بلکه تل مسئلەسینه جدیت بیرگان «اخبار» جریدهسی اوز اوستینه آلور، وشولای ایتب یازو بلەن باشلاغان اشینڭ فعلیتکه چغوینه ده طریشر!!

ف. امیرخان

خاتون قز عالمی.

«کچن یاز کونی قزلر مکتبلرنده اولان امتحانلرده اوفاده بیکەلر (مسلمەلر) حاضر اولمشلر ایدی. شونده جیولمش خاتونلرنی وقزلرنڭ امتحان ویردکلرینی کوروب غیرتکه کلدیلر وحمیتلری قوزغالوب مسلمەلر جمعیتی تأسیس ایدرگه قرار ویروب تارالدیلر. بوندن صوڭ هر وقت مجلسلرده اوشبو جمعیت مسئلەسنی مذاکره ایتدیلر ونهایت بر نظام نامه لائحەسی ترتیب ایتدرب گوبیرناطورغه تابشردیلر. شمدی بو کونلرده نظام نامەنی گوبیرناطور تصدیق ایتدی وجمعیت آچارغه رخصت ویردی. بر آز کونلر صوڭ جمعیت آچلوب اوزینڭ خدمتنه کرشەچکدر. جمعیتنڭ مؤسسەلری ماه پروز بیکه شیخ علییڤا؛ مریم بیکه تیمر پولاد قزی سلطانڤا، صوفیه بیکه جانتورینادر. نظام نامه توزومك طوغروسنده بونلرغه سلیم گرای جانتورین، اسکندربك سلطانف، صابر حضرت حسنوف یاردم ایتدیلر. نظام نامه ترکیچەگه ترجمه ایتلنوب اوشبو کونلرده باصلوب تارالاچقدر».

بوباشقه شهر خاتون قزلرینه عبرت توگلمی؟

وقت مخبری.

بو کونلرده پولشه محررەسی ایلیژه آژیشکو خانمنڭ تحریر بلەن شغللەنه باشلاوینه قرق بل تولوی برلن یوبیلیسی بولاچق.

بو مجلسکه مشارکت هم بتون پولشه اسەندن محرره خانمنی تبریك ایتار ایچون پولشەنڭ ادبیات وغیر صنائع نفسیه جمعیتلری وکیللر یبارگانلر.

حارث فیضی افندیگه

١٤ نچی نومردن ما بعد

بونه بوجهتدن وبوحقیقتدن ناشی مین اصول تعلیم فننده آوروپا علماسی شولای ایتکان دیوب، کوز یوموب ایەروب باریلاچق برفن توگلدر، بلکه برملت باللرینڭ روح وطبیعتنه موافق روشده تعلیم ایدودر دیب قاریم. همده آوروپا معلملرینده ابتدائی ترقیلرنده مکتب باللرینه دگل برکتاب، بلکه برنیچه کتابلر ویروب صایلاتدرغانلادر، روح وطبیعتلرینه قایسی موافق تابولغانینی غنه اوقوتقانلارده، شول تجربەلری واسیطەسیله «اصول تعلیم» فنی میدانغه کیلگاندر. یوقسه آق صاقاللی قارت فیلسوف اوزینڭ اوستال یانندەغنه یازوب میدانغه کیلمگاندر. بلکه یاش ومعلم

وقتنده بالالرینڭ روحانی احوالندن وجسمانی حرکتلرندن، قابلیت واستعدادلرندن درس آلوب اول فننی میدانغه کیترگاندر.

احتمال بولای توگلدر، بن‌همیشه حقیقتنی بله آلماوه‌ مسلم . اگرده شول حالده اصول تعلیم میدانغه کیلگان بولسه، بو اصول اوزگارونی وآرتو کیمونی، ایسکرو ویاگارونی قابل بر اصوللر دیب قاریسم کیله‌در ثلله بزگه اصول تعلیم حقنده فکر یورتورگه‌ده واصول تعلیم بناسنه‌بر ر کیرپچ کنه اولسون قویارغه وخدمت ایدرگه‌ده یارامیمیکان ؟ آوروپا علماسینڭ یاصاب قالدرغان ، یعنی فرانسوز بالالری، وپیتربورغ جوجقلرینه یاصالغان اصول بزنڭ آول بالالرینه‌ده، هیچ آرتدرمی کیموتمی یاریمیکان ؟ آرتدرلسه گناه بولماسمیکان؟ ثلله بونلر مطلق بزنڭ تاتارلرغه حرام تفکر میکان؟

آلایده، سز ظن ایتدکگز کبی اوك، اصول نظری‌نڭ صرف ازبرلتودن عبارت بولغان جهتی ایله دگل ، بلکه ماامکن آڭلاتوب وسویله‌توب اوقوتورغه طروشامز. مثلا علم حالدن، الله‌تعالی‌نی وفرشته‌لرنی ترسیم ایدوب، قبرنی قازاتوب وجهنم‌نی یاغوب اوقوتماساقده طهارتنی توزوب کورسه‌توب واوزلرندنده توزوتدروب ونمازنیده اوقوتوب (مکتبلریمزده تاولیکنده ایکی اوچ نمازنی ایکنچی صنف‌دن باشلاب همه‌سی اوقیلر) تعلیم ایده‌مز. دخیده تاریخده پیغمبرلرنی کیتروب وآیاقلاندروب اوقوتماساقده ممکن قدر آڭلاتوب وخریطه‌دنده اورنلارینی کورسه‌توب وحسابده هم عملیاتغه تطبیق ایله اوقوتامز. جغرافیاده هم یرنی یاصاب وصولارنی آغزوب اوقوتماساقده خریطه‌دن کورسه‌توب وآڭلاتوب، خارجگه‌ده تطبیق قیلدروب اوقوتامز. بوندن باشقه نباتات، حیوانات ومعادن فنلربنی عملیاتغه تطبیق ایدر ایچون مکتبلریمزنڭ حضورنده زور ومکمل باغچه‌دن وکچراککنه اولسه‌ده فنی موزه‌خانه‌ده اولمادیغندن بونده‌غی قصورلقمز ایچون بیوك عیبلی افندم. لکن بونڭ ایچون معلملر صنفی‌غنه عیبلی اولماسقه تیوشلیدر دیب بلهم عزیزم.

حارث افندی‌نڭ، قولینه ایکی کتاب توتوب، قایسی‌سینی اوقورغه کیراك ! قایسی‌سی یخشی بولور ایکان دیوب سوینه سوینه کتاب اوقوغان، اوزنچه بیوك برمعنوی درجه‌گه منگانینی بوگوندن حس قیلا باشلاغان بنم سوکلو جانم کبی چوجقلرنی جمهوریت اعضالری دیوب استهزا قیلماغز خان مسجدینی تعمیر ایدر وتوزه‌تور ایچون بر برینه مصلحت ایدوشکان ومشاوره قیلوشقان قزان مسلمانلرینی «چن روس» آغالری نڭ، بونلر بیت قزانغه تاتار جمهوریتی تأسیس ایدرگه طروشالر، جمهوریتچیلر دیوب کولدکلرینی خاطر ایتدیگی ایچون جوابسز اوزامن.

حارث افندیگه ینه دیه‌من، هر صنفده اوچر سنه قالوب اوقوغان بالالرنڭ معاون اولورغه حاضرلنوچی یکتلر ایدیکینی اشاره قیلادر، بونی بنم اوچونچی صنف شاگردلرمده شوندیلاردر دیسه‌ده، دگل اول صنفده بلکه رشدی قسمنده‌ده اون بیش یاشدن یوغاری شاگرد اولمادیغندن هیچ نی فکرلمی یازغاندر یاکه نیگه بولسه‌ده قانی‌نڭ بوزولغان ساعتی بولغاندر دیوبکنه قالدررغه تله‌سه‌مده، اول جمله‌لرنده ثلله نیندی برده آڭلاشلمی تورغان سرلر (بلکه آوروپا اصول تعلیمندن آلنغان وآنلرده‌غنه عملیات قسمنده تطبیق ایدیله تورغان اصوللردر) یاشورونوب یاتدیغندن ینه برر سوز دیورگه مجبور بولامن.

بزنڭ شرق تاتارلری‌نڭ مکتبلرنده برشاگرد صنفده قالدیسه، مطلقا اوزینڭ قابلیت واستعدادی آزلغندن یاکه باشقه تورلی بر مانع سببلی قالادر، معلمگه معاون اولور ایچون وبو منصبغه حاضرلنور ایچون قالمیدر.

بوتورلی شاکردلر دکل صنفنده اوچر یلغنه، بیشریل تورسالرده معلم‌گه معاون ایدلمیلر. سببی ده ذکر ایدلدی. بز تربیه کوره‌گان تاتار معلملری بوندی هر صنفده اوچریل قالوب اوقوغانلارنی اصول تعلیم‌گه آشنالغمز یوقلدنمی؟ معاون ایدرگه جسارت ایده آلمیمز، هم بولای قارامیمزده. حارث افندی نڭ بونديلرنی معاون اولورغه حاضرلنوچی یکتلر دیوب تانوماقلغی، ئلله‌نیك اصول تعلیم‌ده بر ده کیلشمیدر کبی سیزیله. حارث افندی بونی بلمی یاکه کولوب ایتکاندر دیه سؤظن قیلورغه‌ده بیك اویات. البته بو سوزلرنیده آوروپا علماسینڭ عملیاتندن واصول تعلیم قاعده‌لرندن آلوب ایته تورغاندر. یا کی کوبدنگی تجربه‌سینڭ الوغ بر عملی ثمره‌سیدر دیوب حسن‌ظن قیلارق آفرینلر اوقوب اصول تدریسگه عدم آشنالغی دگل برگنه کره، بلڭ کره اعتراف ایدوب، قایچان چن کشیلر یتوشدره تورغان مدرسه‌لریمز ودارالمعلمین‌لریمز اولور ایکان دیوب مع‌الاحترام ختام ویردم.

شهید عونی

کچکنه فیلیه‌تون

غزیته‌لر عالمندن

« یولدز » غزیته‌سی موندن صوڭ (اسلامڭ چن دشمانلری: الاصلاح، اخبار، یاکی طورمش غزیته‌لری چقماچ بولورغه کیره‌ك) اسلامنی اوز حمایه‌سینه آلوب جیل یاگغر تیدرمه‌شکه التزام ایته‌در. موندن صوڭ یولدز غزیته‌سینده شریعتکه صیماغان نرسه‌لر (تیاترو اوینلری، سترەسزلکلر، آولده‌یلینه بر کره‌اشدن آرغان کریستیانلرنڭ جیون دیگان نرسه‌لری بولورغه کیره‌ك) استحیاسز تنقید ایتله‌باشلایاچق‌دی. اوّلده بر غزیته اسلامنی یاشلر کله‌پوشی، تاتارمیغی، خاتونلر باشینده‌غی جوللی، یاشللی، قزللی چاپانلر بله‌ن صاقلارغه طوتونب، حتی صوغش اورنینه مشهور چاپان غنیرالی افیونی حضرتنی‌ده چاقرغان ایدی (لکن میدان محاربه‌دن تیز قاچدی).

آندن صوڭ برژورنال چغوب تیره‌سینه ایکی یوز افیونی جییب، اصول قدیم دعالقلری، معجون (افیون) فائده‌لری صغروط .... ایتو طریقلری بله‌ن صاقلی باشلادی.

حاضر اینده، کوتب طوریق « یولدز » غزیته‌سی نیندی قورال بله‌ن صاقلار ایکان؟

خیر «ضیالی» لرنڭ ضیالیچه بولسه کیره‌ك. باشدوق غراف تالستوی سوزی بله‌ن دشمانلر یوزینه اوردی!!

فقط شونیغنه بله‌سی ایدی: اسلام چاپانلر، میقلر، صغرلر تالستوی سوزلری بله‌ن صاقلانرغه محتاج میکن؟ باشقه غزیته‌لر اوزلری اسلام حمایه‌سینده طوروب طورالر ئلی.

« وقت » غزیته‌سی بیك طرشب، طرشب ساتسیالیزم بله‌ن صوغوشه، آخرغی نومرده‌جییلگز بتون دنیا اشچیلری دیب باشلاب، بر مقاله یازوب، ساتسیالیستلردن بیك خورایتوب کولدی.

فقط شونیغنه بله‌سی ایدی: موندی هجوملردن ساتسیالیزم فکرینڭ نیچه شوروبی قاقشادی ایکان؟

استرخانده نشر ایتله طورغان « ایدل » غزیته‌سی بیك طرشب شوراء اسلام بله‌ن صوغشه، شونی بله‌سی ایدی: قایچان آثار جنازه اوقورغه تلی ایکان؟ « اخبار » غزیته‌سینده ع. ابراهیمفنڭ « مونه شوندی وقتلرده روسنڭ طبیعتی یخشی کورنه ایندی» دیب بتون روس ملتینه برایکی کشینڭ اشله‌گان اشلرین اسناد ایتکان مقاله‌لری یازلا باشلادی.

بله‌سی ایدی: روس ملتی موندی هجوملرگه نیچك ایتوب قایغرا ایکان؟

« بیان الحق» غزیته‌سی بیك طرشب، طرشب اشپیونلر قصه‌سی یازا، غزیته آنك بله‌ن طولماسه، روسچه، آرتیستلرنك اوتكان اویینده یخشی‌می یمانمی اویناغانلغین کوچره.

شونی بله‌سی ایدی: تاتاردن چغه طورغان اشپیونلرنك عددی، بو فیلیه‌تونلرنی اوقوغاچ نیچه ٪ آرتاچق ایکان؟ هم روس غزیته‌لریندن کوچرلب یازلغان آرتیست اسملرین اوقوب شولرنی تمام حفظا بله طورغان کشیلر ملتمزده قایچان یتشه باشلایه‌چق ایکان؟

«یاڭی تورمش» غزیته‌سی مطیع الله آخوندنك تاتارسوزلریندن عربچه ترتیب ایتلگان خطبه‌لرنی درج ایته.

شونیغنه بله‌سی ایدی: اول خطبه‌لرنی ملك کشیدن نیچه کشی آڭلی ایکان، آڭلاغانلری نرسه فائده ایته ایکان؟

« الاصلاح » غزیته‌سی دورتنچی آی مدرسه‌لر مسئله‌سین چه‌ینی. بله‌سی ایدی قایچان اوزه‌رم دیب اویلی ایکان؟ داملا.

داخلی خبرلر:

حکومت دوماغه یاڭا پراغراما بله‌ن دورت صنفلی اورطه مکتبلر آچو حقنده برلائحه کرتدی. بومکتبلرگه گارادسکوی اشقولا تمام ایتوچیلر امتحانسز آلونب دورت یل اوقوغاچ گیمنازیستلر ایله برابر دارالفنونلرگه کرو پراواسن آلاچقلاردر.

بو کونلرده قریم‌نك هم‌ه شهر وبیش اویاز وکیللری، سیمفروپول شهرینه جیولوشوب، اداره‌ء روحانیه‌لرنی نی صورتده اصلاح ایتو حقنده دوماغه برلائحه بیرور ایچون کیڭاشه‌چکلردر.

باشقه مسلمانلرغه عبرت!

بوری اویازی مخبرمزنك خبر بیرووینه قاراغانده غنوارنك ۳ نچی کوننده «اسه‌ن» قریه‌سنده هن طرفدن شاکردلر جییولوب مقصودفلر مدرسه‌سنده‌و «ادبیات» کیچه‌سی یاصاغانلر.

«الاصلاح» نك ۱۱ نچی نومره‌سنده، الاصلاح مخبری طرفندن اوفا مدرسهء عالیه‌سی ترغروسنده خیلی معلومات یازیلمش ایدی. بزلرده مدرسهء عالیه‌نك رسمی شاگردلری اولدیغمزدن بر آزغنه یازب الاصلاحقه درج قیلماقلغزنی اوتنه‌مز. مخبر افندی یازدغی کبی مدرسهء عالیه اویازمدرسه‌لرینه نسبةگنه عالی اولوب فی الحقیقة عالی دگلدر.

بز بوقدر اسکیلك مدرسهء عالیه‌ده بولوردیب تصورده قیلماغان ایدك. قایده وعده ایتلمش حقوق درسلری قایده فن معلمی؟ یارطی قشمز جیون چوپچار ایله اوتدی بوکونگی کونمز آلداغی کونمزگه دلالت قیله شاگردلر قالغان قشمزده‌شولای اوته دیب زارلانه باشلادیلر. دورت کوز ایله کوتوب آلغان اوچنیلمز. اوقنوب کورمگان پیداغوغیا بلمگان برمالای بولوب چقدی، اول نچان معلومات ویرسون! آیی تولغان کوندن چقارامز دیب تورالار. امیدلریمز بوشقه چغوب بارا بزنی کوتوب تورغان ملتمزگه مطبوعات واسطه‌سیله اعلان قیله‌مز.

اوفا عالیه شاکردلری.

قزان خبرلری:

تاتارچه تیاتر.

۱۱نچی غنوارده جمعه کون ناوی کلوبده، کافکازیه تورمشندن «مصیبت فخرالدین» اسملی فاجعه اوینالدی. پییساده کافکازیه خلقینك، یوقغنه سببلر ایچون: (مثلا بر بر سینه سلام بیرشمولری شیکللی) اولترشه تورغان وحشی عادتلرگه مبتلا خلق ایکانچیلگن کورساته ایدی.

اویناوچیلر همه‌سی کافکازیه کیملرنده ایدیلر پیصا آلتی پرده‌دن عبارت بولوب، اولگی پرده‌ده بشنچی پرده‌ده گلاؤنی رولنی اویناوچی رستم‌بك آلمازف) ایدی. رستم‌بك بیك غیرتلی برقارت ولوب قان توگودن برده قورقمی بلکه یاراتـه ورغان کشی برلسه‌ده، آنی اویناوچی آلمازوف بیك صالقون‌وغیرتسز اویناوی‌اوستینه گریه‌ینڭ‌ده وخشاوسز یاصالوینی قوشساق بیـك یومشـاق بقدی دیه‌رگه مجبورمز. قالغان‌پرده‌لرده‌اویناوچیلر آراسینده باشقه‌لرغه نسبتاًفخرالدین‌بك (عزرائیل) شاه‌ماربك (شیرعلییف) یخشی چغاردیلر. رستم‌بك وغلی محمودبك رولنی اویناوچی (جمیرف) بیك آقرن طاوش بله‌ن کتابدن بیکلاگاننی اوقـوب ارغانلقدن، طـکلارغه بیك کوڭلسز ایدی.

دورتنچی پرده‌ده گـلاؤنی رولنی اویـناوچی مهانگیربك (سبکنـگن) بر یاش‌پاه‌یشچك بولوب، یرتلی قزو قانـلی کافکازیست بولرغـه تیـوش ولسه‌ده سبکـگن افندی بیك آقرن وطنچ‌برنرسه دیکلامیریؤات ایتکان روشده سوبلاوینددن‌بورول طلوبچه چغه آلمادی. خاتونلردن ایسه حوری‌أبی شمس‌الدینؤا) وسعادت خانم (مرادؤا) اوز رول‌رینی یخشی چغاردیلر.

اویناوچیلرنڭ باشقه‌لری ایسه بیك روحسز، اوشلری آقرن، غیرتسز (کافکازیست ایکانچیلکاری لنشلاری ایله توگل، بلـکه کیوملرندن‌بلرگه ممکن یدی) روشده اوز روللرنی اوته‌دیلر.

اسپیکتاکل‌دن صوڭ تانسه‌لر باشلاندی. لکن بر معلوم راسپرادیتل‌نـڭ بولماوی، ودیریـژور افندینڭ بیك یومشاق بولووندن، ژیچر قسمی روحسز بولوب، تانسه‌لر ایچون کیلـگان قزلارنڭ عدم رضالقلرنی موجب اولدیلر.

«الاصلاح» مخبری.

خطانی درسلاو ورد افتراً

یولدزنڭ ١١٤نچی نومیرنده برآدم «ادبیات کیچه» سیندن کاسسیر بولوب اوترغان افندیگه ئلله نیندی‌افترالر یازغانلقدن، بزاوز طرفمزدن درسله‌رگـه مجبور بولدق. اول افندی یازا: کاسسیـر افندی شاکردلر بیلیتنی بتماس بورونوق بیلیت بتدی دیب، زایاؤیت ایتبدن، اوز ایبداشلرینه‌گه شاکردلر بیلیتی صاتمش ایمش. بوسوزگه باری بزشونیغنه یازامز: شاکردلر بیلیتی «الاصلاح» اداره خانه‌سندن صاتلوب، بتدی. کوپیچسکی صابرانیه‌ده صالنغان شاکردلر بیلیتی فقط بعض شاکردلرنڭ ، بیلیتلرن‌قید‌تملیراك اورنغه آلشدروب آلو سبیلیگنه کاسسه‌غه کیرو قایتارولمش برنیچه‌گنه بیلیتلر ایدی.

کاسسیرده ایسـه ، آلداغن ایچی سیزو عادتی اولمادغندن، بلـکه شاکردلر بیلیتنی کیرو قایتاروچیلر بولـر ، استودینت افندیلر کوتب تورگز دیو ایته آلماغان شول.

اداره

مدرسهٔ مرجانیه

اچنده بواماغان کشیگه بومدرسه اصلاح قیلنغان توسلی دورت مدرسـی اوچ دورت خلفه‌سیـدن بار اوزلرنچه ٥صنفقه بولـگانلر لکن بو افندیلـر هر قایوسی صنفلرغه قویلغان پروغرامادەغی درسلرگه وقتندن‌قالماینچه‌کره‌لرمی؟ کشی‌اشن تیکشروچی عبدالله حضرت برله کشاف حضرت آطنه‌ده ایکیشر مرتبه کره‌لر. برهان حضرتده‌آشقه چاقروچی بولماسه کیفی یاخشی بولوب ایرنماسه ایسینه توشکاندن کروب چغا. صافی ملاده قورصاقنڭ بیکلراك وقتی توغری کیلسه باشـلارنی آیله‌ندروب قلاقلـرنی توندروب‌بر درسنی ٨دن١٢ساعتکه چاقلی لغرداب چغا . خلفه‌لر تاغنده اجتهادلیلر ساعت ١٢گه

چاقلیغنه قایسی پریوتقه، قایسی اشقولغه اوقوتورغه یوریلرده اویله‌دن صوڭ آش آرتندن درس بیرو بیلك چیتون بولغانلقدن درس بیره آلمیلرده شاگردلرنڭ حاضرلی تورغان وقتنده کیچ ساعت ٨دن ١٠قدر شاگردلرنی تز اوستونده یرقلاتوب چغاره‌لر. بونده البته اینوچیلر بولور نیگه شاگردلر خلفه‌لرنڭ چینکه یوروب اوقوتولرینه راضی بولالر نیگه وقتنده اوقوتگز دیوب تریبوۋایت ایتمیلر شاگردلر تریبوۋایت ایتار ایدی باریده اوقور ایچون کیلگان بولسه‌لر لکن شاگردلرنڭ بعضسی اوزی اوقومی چینکه یوروب اوقوته بعضسن اتکاسی برآز مدرسه‌ده یاتا توشده ملا بولورسڭ دیوبکنه یبارگان بو قوارتیرمطروچی پورکیلر حضرتلردن بایلردن بیك قورقه‌لر شاگردلر برر نرسه تریبوۋایت ایتسه‌لر یا ادبیات کیچه‌سی یاصامقچی بولسه‌لر قارشی توره‌لر شاگردلر شوندی برر اش چغارسه‌لر بایلرغه ایشتله بایلر اوطن بیرمیلر «مدرسه‌دن چغارغه بوله. قوارتیرم توروچی پورکیلرغه مدرسه‌دن چغو بیك چیتون.

اینه‌چك سوزمز شول حضرتلر کرو اسمن‌گنه کوتاروب یورماینچه خلفه‌لرده اوقوته‌بز دیگان بولوب قوارتیر اینوبده شاگردلرگه اول‌یارامیده بو یاری دیوب حکم قیلوب یاتماینچه اوزلرینه تیوشلی درسلرنی وقتنده اوقوتسونلر ایدی.

شاگردلر.

متفرقه

زکی شاگردنڭ مدرسه‌دن قوولوی

٩ نچی نومردن ما بعد

برآز صوڭ قاراولچی‌لر کیلدیلر، ایشك آچیلدی همه شاگردلر اوطردی. خیرچیلرنڭ ایکنچی نوعیسی آقصاق، صوقر، چولاق‌لر کیله باشلادی. خیرچیلر کیله‌ده‌یالمه‌غی عادتلرنچه آلغی بولماگه کره باشلی، قاراولچیلردن بابای سزگه بوکون آنده کره‌رگه یارامی دیگان سوزلرنی ایشتکاچ بعضی‌لری: شاکردلر بلماینچه طیمایلر برسر باردر دیب طوقناله‌لر، بعضی‌لری عمرده منع ایدلنمگاننی بوکونگنه نیچك منع ایده‌لر، نیچون الله‌نڭ مسجدینه بولار خواجه بولوب، بز ضعیف‌لرنی محروم ایده‌لر کبی سوزلرنی رنجبکنه ایته‌لرده اورنلرینه اوطرالر بواش شاکرد حیله‌سی ایدیکنی توشنگانلری شاکردلرنی جاندروب سوکمکده‌لر وبعضی‌لری سوگو ایله‌گنه‌ده قالماینچه کوچلك ایله کرماکچی بولوب شاکرلر ایله طارطشه باشلی ایدی شول طارطشوچیلر آراسنده بر آورو خیرچی بارایکان، کوب طارتقالاشه طورغاچ آوروی قوزغالوب تمام‌جانسز حالینه کیلدی: آیاغی قولی وهمه اعضاسی قاتوب تمام ئولدی دیارلك بولدی. بوحال بتون خلقنی حرکتکه کیتردی: طاوش قوبدی، نی‌بارده نی‌بار؟ مونی کم ئوتردی! کم بولسون أنه چالمه‌لی خیرچیلر، صدقه‌نڭ چن اهلی اولان ضعیف‌لرنی محروم ایدوب اوزلرینه‌گنه آلو ایچون ایشکه ایکی زبانی قویغانلر، شول زبانیلر ئلله‌نی اشلاتوب آورونی قوزغاتدیلر. دیب همه خلق سوکمگه باشلادی بر طرفدن شوحالدن استفاده ایده‌رك خیرچیلرده آلغی بولمه‌گه کرو ایچون هجوم ایتمكده وقاراولچی شاکردلرده اوزلرینه آقچه بیرلمه‌ودن قورقوب خیرچیلرنی کرتماو ایچون صوڭ درجه اجتهاد ایتمکده‌ایدیلر. ئلله نیندای سوگلولرگه‌ده التفات ایتمادیلر ـ بوسنه‌ده ئلله‌نی قدرلی ضعیف خیرچیلرنی قان یاش توکدردیلر. نی‌بولسه بولدی، خیرچیلرنی اصلا کرتمادیلر هم یخشی‌غنه فائده‌ده ایتدیلر: یلداغی‌دان کوبراك صدقه ئله‌کدی. شاکردلر بوسنه‌ده مونڭ فائده‌سنی کورگاچ هر یلده‌ده شولای صدقه‌نی اوزلرینه‌گنه آلو ایچون

بیشك كه قاراولچی قویمای قالمادیلر. عید وجنازه ورمضان‌لرده‌ده اولگی یللرداغیدان خیلی ترقی ایتدردیلر، صدقه‌نی نیچك كوب‌راك جیوطوغرسنده كوب مشاوره‌لر ایتدیلر، وكوب نظام‌لر یاپدیلر. یوقاری‌ده‌ده سویلاندیكی كبی بزم زكی‌ده صحبت-نك تأثیری سببلی انصاف حیانی طاشلادی: چن خیرچی، صدقه‌چی وطمعچی بولدی. بر زكی‌گنه دگل باشقه بیك كوب یاشلرده حیانی طاشلاب خیرچیلكگه آیلندی‌لر: شرعا وعقلا حرام اولان خیرچیلك‌نی برفرض اش كبی اشلرگه اویراندیلر.

بو خیرچیلك صدقه‌چیلك مسئله‌سی شاكرد آراسینه یاتما فكر واصلاح مدارس فكری وملت قایغوسی كره باشلغانچی ترقی‌نك نهایتینه ایرشمش ایسه‌ده، شاكردلر بوفكرگه كره باشلغاچ بو خیرچیلك وصدقه‌چیلق كبی خورلق اش یوق، بواش شرعا وعقلا بزگه حرام‌دیب‌اویلی باشلادیلر

زكی‌نك صدقه‌چیلك‌ده‌غی مهارتنی كوردك ایندی مونی طاشلاب مدرسه‌ده‌نیلر اوقودی ونیلر بلدی؟ شول حقده آزراق سویلیك. بزنك سلی ملا. طرشوب اون‌یل‌ده ملا ومدرس بولور دیگان ایدی. زكی مخدوم اون‌یلغنه دگل ١٢—١٣ یللرده كمال اجتهاد ایله‌اوقودی وشاكردلر آراسنده برنچی بولدی. شرح‌عبدالله‌دن باشلاغان‌ایدی ایكی سنه‌ده مونی چغوب نحودن قواعد، عوامل مائه، انموذج، ملاجامی كتابلرنی‌ده بیك اجتهاد ایله ٥ سنه‌اوقودی. وبولارنی عادته اوقوله‌چق قدرلی‌سنی اوقب بتر-گاچ، منطق باشلادی. منطق باشلای دیه‌ك -زكی ایچون ایكنچی برعالمه كردی دیه‌كدر- منطق باشلاغاچ همه حاللری اوزگاردی؛ درس اوقولرده بیك باشقالاندی: اوّل‌ده درسنی تیزگنه آلالر ایدی‌ده چغوب‌كیته‌لر ایدی حاضر ایسه بردرس آلو ایچون آرتده بركون كیراك، چونكه درسكه كره‌لرده یابیك اوزاق مناظره وسوگشو ایله اوتكا-ره‌لر، یاده بولارنی اوقوتقان مبارك‌جان خلفه‌نك فلان ملاغه بولای دیدم، آلای دیدم، سوكدم، برنی بلما-یسلك آغاچ دیدم، فلان مدرس سویلاشه باشلغان‌ایدی آغزینی‌ده آچدرمادم، كبی شاپرتولرنی، وبتون تاتار علماسنی نادان یاصاب اوزنك عالملگنی كورساتولرنی طـكلاب بزنك خلفه بیگراك عالم ایكان دیـب راحتلانوب اوتره‌لر و٤ساعت درس‌ده اوترسه‌لر ٢ساعتنی شوندای یوق، بارنی سویلاب‌اوته ایدی.

منطق فائده‌سی مناظره بلانگنه طابله، مناظره ایتمگان آدم منطق‌نی بله‌ده، آكلی‌ده آلمی، كمالت آنچق مناظره‌غه اوسطا بولوچیلق‌دن عبارة كبی مناظره‌غه محبت‌ایتدوره تورغان سوزلرنی هردرس‌ده خلفه‌سی سویـلاب چغاردیغنـدان، مناظرلـرنی خلفه‌لر ماقطی دیب بزم زكی‌ده مناظره ایچون صولك درجه طرشدی، بلسه‌ده بلمسه‌ده اوسنال صوغوب آقروغه اویره‌نه باشلادی. شاكردلر آراسنده ایك ماقطاولی ویخشی اش بلسه‌ده، بلمسه‌ده خطا بولسه‌ده، طوغری بولسه‌ده، اوزنك آلغـه آلغان سوزینی طاشلاماو، خطاسنی اعتراف ایتمـاو اولدیغندن، بزنك زكـی‌ده اوزینك سوزینی بیرماسكه، ئلـله نیندای یالغان، خطـا بولسه‌ده شول سوز ایچون قچقرشورغه وطوقتالوب قالماسقه بیك اجتهاد ایده طاوشی بتكانچه قچقرشـه وسوگشه ایدی. سوگشكان صایون شهرتی وآبروی آرتدیغندن، همه شاكرد زكی‌نی ماقطی‌باشلادیقلرندان، زكی بیگراك‌ده منا-ظره‌غه محبـت قویدی. الله بیرگان كون ـایرتـه طوره‌ده مناظره وسوكشوگه باشلی وهركون ٥—٦ كشی ایله سوگشمایتچه قالمی‌ایدی. بارا طورغاچ زكیگه سوگشو طبیعی بولوب كیتدی. زكی مناظره‌غه وسوگشوگه محبت وكمال اجتهاد ایله ایساغوجی‌دن باشلاب شمسیه، سلـم، تهذیـب، عقائد، توضیح وملاجلاللرگه‌چه. اوقودی.

اوزینك زیراك طرشلغی ومناظره‌چیلغی سببلی بو مدرسه‌نك ایك عالم وایك برنچی‌لرندان بو-لـدی. اوزینك فرضنچه حاضرده زكی مخدومگه

بلنمایه‌چك هیچ علم یوق، موندان صوڭ زکی ایچون هیچ علمنی استاذغه اوطروب اوقونڭ کیراگی یوق: نیندایگنه علم بولسه‌ده اوزی قاراب بله‌چك ایدی. زکی‌نڭ شهرتی بومدرسه‌ده گنه قالمادی، باشقه مدرسه‌لرگه‌ده جایلدی: زکی‌گه مناظره‌غه کیله واوزینی‌ده مناظره‌غه چاقره باشلادیلر. بو شهرده نیچه مدرسه بولسه، همه‌سنه باردی، سویله‌شدی، غلبه ایتدی. یالغز علمیه دیگان بر اصول جدیده‌برلان اوقنه تورغان، مدرسه‌گه، آلار برنی بلمای، برنی آڭلامای دیب بارمی ایدی. زکی‌نڭ بختی‌نه قارشی، ئله نیندای براش چغوب، آطنه کیچنی علمیه مدرسه‌سینه بارورغه تیوشلی بولدی. وتله‌ر تله‌مس باردی.

شاکردلر چای حاضرلادیلر، سویلاشدیلر، زکی‌نڭ کوڭلی بولسون دیب بر جیگل گنه سوزده سورادیلر. بیك ملایم معامله ایتدکلرندان زکی بولارنی بیك یاراتدی.

شاکردلرده هر آطنه‌ده کیلوینی اوتندیلر. زکی شولای هر آطنه‌ده کیله باشلادی: اوطرا، سویلاشه، شاکردلرنڭ سوزینی طڭلای ایدی، شاگردلرده، زکی‌نڭ عمرینده ایشتمگان یخشی یخشی‌غنه فکرلر، واقعه‌لر سویلیلر واوین طرزینده‌غنه دنیانڭ کیدشندن آزراق بیان ایته‌لر ایدی زکی‌نڭ علمیه مدرسه‌سینه باروب یورگاننی استاذی مبارکجان ایشدوب، زکی‌نی، آنده‌بارغاچ یوق بارسویلاشمه، نیك منطق اوقمایسز؟ جغرافیه، تاریخ، تفسیرلر نیك اوقی‌سز؟ آدم آلارنی منطق بلگان صوڭ اوزیده بله، آلارنی اوقورغه کیراك توگل دیب سویله دیب قوتردروب جیباردی. زکی آطنه‌کیچ باردی، سویلاشه باشلادیلر. زکی اورنسز بولسه‌ده نیك آنی اوقیسز، نیك فلاننی اوقمایسز؟ دیب اوقو حقنده سوز آچدی. شاگردلرنڭ اصل مقصودلریده شول ایدی: بوخصوصده نیچك سوز چغارورغه بلمایلر ایدی. زکی اوزی باشلاغاچ بیك شادلانه‌رق اوقولرنی تنقید ایده باشلادیلر. سوز آراسنده شاکردلر زکیدن صوریلر- مدرسه‌گه کیلگانگزگه نیچه یل؟

زکی — ١٥ یل

شاگردلر— نی‌لر اوقودڭز؟

زکی — صرف، نحو، منطق، کلام، اصول، فرائض هم آزراق مختصر اوقدم.

شاگردلر— تفسیر، حدیث، سیرنبی، تاریخ دینی، فلسفه دینیه، حساب، جغرافیه، تاریخ عمومی، هندسه شیکللی نرسه‌لر اوقودڭزمی؟

زکی— هی، سز قزق ایکانسز، بو درسلرنی کشی استاذدن اوقوب اوطرامونی؟ آلارنی منطق بلگان کشی اوقومیچه‌ده بله.

شاگردلر— سز مونه منطقنڭ کیره‌ك قدرین اوقوب بترگانسز، شول بز ایتکان نرسه‌لرنی بلرسز میکان؟

زکی — نیك بلمه‌سکه؟ همه‌سینده بله‌رم.

یخشی آلایسه بز، تفسیر، حدیثدن صوراب قاریق!

یوق مین، کتابدن قاراسام بلهم دیدم. مینم ذهنمده بار دیب ایتمیم.

بوطوغریده سوز اوزونغه کیتدی شاگردلر: اول کتابدن قاراغانده‌غنه بلو علم بالفعل توگل، بلکه علم بالقوه‌گنه دیدیلر. زکیده همان اوز سوزینده دوام ایتوب کتابدن قاراغاچ بلسه‌ك یاری اول دیب کوب سوزلر سویله‌دی. آخر شاگردلر زکی‌گه یول قویدیلر، آنه سز دیگانچه بولسون، قاراغانده بلو جینسون، مونه بز سزگه کتاب بیروب قاریق، بلرسڭ میکان؟ دیدیلر. زکیده بلرمن، بلرمن دیب بیك متکبرانه طوردی. شاگردلر تفسیر کشاف کیتردیلر. زکیده قارارغه

طوتندی ، لکن بیچاره تیز زمان تیرگه باطوب اخری بیرگز ئلی ، ملا جامی کیترگز ئلی دیگان شکللی سوزلر سویلی باشلادی. شاگردلرده طاغی خلفه‌گزنی ده کیترمیکمی ؟ دیب برسینده بیرمیلر ایدی .

آخری بار عالمجان ابراهیمف

اعلانلر

«شعرلر کتبخانه‌سندن»
٤نچی دفتر
عبدالله توقایف
شعرلری

بوکونلرده شرف مطبعه‌سنده گوزل صورتده باصلوب چقدی.
بهاسی ۱۲ تین، پوچته ایله ۱٤ تین.
هر یرنڭ مشهور کتابچیلرنده صاتولا.
ناشرلرینه آدرس
Казань, Типографія ШАРАФЪ.

صباح کتبخانه‌سی

سنه ۱۹۰٦

مصارفیله باصلوب چیقدی:

اشیا درسلری.

برنچی قسم، اثر: ح. زبیری

مکاتب ابتدائیه‌گه مخصوص اوشبو کتاب «معلملره نمونه»ده کورساتلگان، شفاهی معلومات وعلم اشیا درسلری ایچون یازلمش اولدیغندن معلملرنڭ دقت‌لرینی رجا ایته‌مز.

دانه بهاسی: ۱۵ تین.

رهبر املا

اثر: حارث فیضی.

بو رساله محرری طرفندن تمام توزاتیلوب هم آرتدرلوب، خاریطونف مطبعه‌سنده اورطافوره‌ده باصلوب چقدی.

دانه بهاسی: ۱۰ تین.

اصول تربیه وتعلیم

اثر: ع. امینی

طوغاندن آلوب سن بلوغینه قدرلی بالالارنی تربیه‌لمك، الفبا، قرائت، علم حال، لسان، تاریخ، جغرافیا، حساب کبی مکاتب ابتدائیه ورشدیه درس‌لرینی تعلیم ایتمك اصولنی آوروپا لسانلرنده اولان اصول تربیه وپیداغوغیا کتابلرینه موافق روشچه بیان ایتکان اوشبو رساله‌نڭ هر معلم ومربی‌نڭ قولنده بر نسخه‌سی بولمقینی توصیه ایته‌مز.

دانه بهاسی: ۲۵ تین.

رهبر صبیان، معلم العبادات

۲نچی قسملر، اثر: ح زبیری

ایکنچی کره توزاتیلوب باصلمقله برابر بهالریده کیموتلدی، اوّلده یکرمیشر تین ایدیلر، بو طبعده رهبر صبیان (۱۵) تینگه، معلم العبادات (۱۲) تینگه صاتلمقده‌در.

عقائد ترکی، معلم العبادات

۱نچی قسملر، تیز کوندن ۳نچی مرتبه باصلوب چقالر.

Кзань, акнигоиздательство «САБАХЪ» تیلیغرام وخطایچون آدریس:

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. محرر وناشر: وفا بختیارف Тип. „Бр.", Каримовыхъ въ Казани.